

Utdrag ur: Per-Johan Ödman och Mats Hayen, *Främlingar i vardagen. Liv och pedagogik på Stora Barnhuset i Stockholm på 1700-talet*, Stockholmia Förlag 2004

Om barnhusbarnet Christopher Goltz

Född: Omkring 1745.

Christopher Goltz härkomst är okänd. Den första uppgiften om honom säger bara att han skrevs in på Stora barnhuset som sexåring den 7 september 1751.

Den 7 augusti 1759 skickades han till sidenfabrikören Andreas Emanuel Andersin för att bli lärling. Efter en provperiod på ungefär fyra och en halv månad, skrevs han in som lärling hos honom på sju år den 20 december samma år. Andersin hade sin verkstad på Stora Gråbergsgatan, strax väster om nuvarande Tegnérlunden. Det var en liten rörelse, förutom fabrikören själv sysselsattes endast Goltz och en lärling till.

Vid ett tillfälle några år senare anklagade en av lärarna vid barnhuset, Eric Haurén, Andersin för att ha kört ifrån sig gossen Christopher Goltz. Haurén framförde sitt klagomål inför Stockholms hall- och manufakturrätt den 22 november 1762.

Anledningen till ivägkörningen var, enligt Andersin, att pojken sålt böcker, knivar och silkesbobiner (bobin=spole), dvs. idkat olaglig handel.

Goltz försvarade sig och sade att två bobiner hade han tappat på Götgatan. Dessa tillhörde Andersin och för förlusten av dem hade han också fått straff. När det gällde de bortsålda böckerna och knivarna, kunde han bara säga att han hade fått en drömtydningsbok i betalning för sju timmar som han arbetat för lärlingen Mårten Kiellström, och en kniv hade han köpt av lärlingen Petter Ekman.

Haurén förklarade efter detta att Andersin borde ha anmält hos barnhusdirektionen om han inte varit nöjd med pojken. Denne svarade att så inte skett. Sammanträdet slutade med att Andersin uppmanades att ta kontakt med barnhusdirektionen.

Goltz hade emellertid redan två dagar innan Haurén och Andersin möttes i rätten återinskrivits på barnhuset.

Den 10 januari 1764 skrevs han för andra gången ut. Den gången som lärling på fem år hos sidenstrumpsfabrikören Anders Lagerwall. Han var vid utskrivningen 18 år.

Inte heller hos Lagerwall kunde han undvika att hamna i konflikt med sin arbetsgivare. I hall- och manufakturrättens protokoll från den 4 september 1766 kan vi läsa: "Hade sidenbandvävarlärlingarna Christopher Goltz och Johan Peter Bergstedt låtit uppkalla deras patron hattstofferaren och fabriksidkaren Anders Lagerwall, angående svår medfart, så väl däruti, att utan deras vanliga dagssysslor ifrån kl. 4 om morgonen, de skola med slag tvingas att sedermera, om kvällarna, intill 11 och 12 nattetid arbeta med bark till fyllning vid Lagerwalls på Kungl. Djurgården belägna bandfabrik." Utöver detta klagade lärlingarna över Lagerwalls tilldelning av mat och kläder. Rätten kunde dock inte ta ställning i fallet vid detta tillfälle, på grund av att Lagerwall inte själv var närvarande. Han hade skickat en av sina mästare som ställföreträdare. Målet uppsköts därför till den 10 september, då Lagerwall ombads att infinna sig.

Vid rättens andra sammanträde förklarade fabrikören att arbetet med fyllning och vattning i trädgården, vid alla tillfällen hade skett utan tvång "då han ock givit dem små drickspenningar, vilka de strax i liderlighet förtärt". Angående deras klädtilldelning sade han vidare att sina högtidskläder hade de "oförsvarligen vårdslösats, och för att visa sig för domstolen desto uslare, icke efter [hans] antydan velat kläda dem på sig, varken nu idag, eller när de sista gången gingo hit upp". Som vittnen hade fabrikören med sig två av sina gesäller och sin hushållerska, vilka alla instämde i hans framställning.

Efter detta förekom en krögerska Stina Hedberg och krävde av Lagerwall betalning för den mat och dryck som hon under föregående julhelg utskänkt till lärlingarna Goltz och

Bergstedt. Lagerwall svarade henne att eftersom han uttryckligen förbjudit henne all utskänkning till hans lärningar, så kunde han inte ansvara för den av henne krävda summan.

Rätten gick därefter till resolution och beslöt att på alla punkter ge Lagerwall rätt. Goltz och Bergstedt befanns ha mot deras patron fört obefogad klagan, varför de dömdes till fyra dagars fängelse på vatten och bröd. Och krögerskan Hedberg förklarades förlustig all ersättning för den skaffning som hon utskänkt till Goltz och Bergstedt.

Efter detta verkar Goltz ha uppgivit sin karriär inom sidenväveriet. Tre år efter den ovannämnde rättegången arbetade han som dräng hos greve Gustaf Adolf Gyllenborg på Riddargatan.

Ytterligare tio år senare, 1779, hade han avancerat till lakej, anställd som sådan hos kammarrådet Olof Elias Lagerheim i ett hus på Stora Nygatan 46.

På våren 1782 gifte han sig med kammarpigan Anna Christina Scheppner, dotter till den före detta skraddaren från Närke Jonas Scheppner. I lysningsbeviset antecknades den sistnämnde som avskedad soldat. Goltz var vid giftermålet 37 och hans brud 31 år gammal.

Fem år efter bröllopet födde hustrun en dotter, Maria Christina. I födelse- och dopboken för Hedvig Eleonora antecknades fadern vid det tillfället som salpetersjudare. Goltz andra karriär i livet, den som herrskapslakej, hade efter giftermålet uppenbarligen avbrutits och han tvingats söka sitt näringsfång på annat håll. Mannens position som salpetersjudare, ett av de mest grova och smutsiga arbeten man kan tänka sig, måste ha betytt en degradering både för den före detta lakejen och hans hustru, den före detta kammarpigan.

Under de närmast följande åren fick paret ytterligare några barn. Om något av dessa uppnådde vuxen ålder har emellertid inte kunnat utredas. Paret bodde enligt mantalslängden 1790 på Stora Kvarngränden strax väster om Humlegården.

Från den 2 juni 1797 finns en anteckning om Goltz i poliskammarens diarium: "I anseende till hans excellence Liljecrantz anmälan, att salpetersjudaren Christopher Goltz den 1:a sistlidna april tagit tjänst vid Slagsta tegelbruk och även infunnit sig i tjänsten, men efter en dags vistande där, sig olovligen begivit bort, var Goltz kallad att höras så väl häröver, som hans excellence påstående, att han vid något ansenligt vite måtte förpliktas återträda i arbete vid Slagsta och arbeta till den 1 oktober hälst han även bekommit något förskott som med arbete bör avtjänas." Samma datum överlämnades Goltz, efter att ha erkänt ovannämnda brott, till landshövdingeämbetet för att inställa sig på Slagsta. Goltz har inte återfunnits i någon mantalslängd eller husförhörslängd över Slagsta tegelbruk, varför det är otroligt att han stannade längre än till den 1 oktober 1797.

Tolv år senare, den 2 september 1809, dog han som avskedad salpetersjudare i Stockholm. Han bodde då vid Västra Humlegårdsgatan. Dödsorsaken angavs som ålderdom. Han blev 64 år gammal. Hustrun dog två år senare. Hon blev 60 år.

Kända yrkestitlar: Sidenvävarlärning 1759–1762 och 1764–1766, dräng hos greve 1769, lakej hos kammarråd 1779, betjänt 1782, salpetersjudare 1787–1797, tegelbruksarbetare 1797, avskedad salpetersjudare 1809.

Gift: Ja.

Död: Den 2 september 1809, 64 år gammal.